

Krista Mamia Tapaus Marimekko

Mitä saadaan, kun yhdistetään sanat Marimekko, plagiointi ja tekijänoikeudet? Saadaan ainakin suuri kohu. Marimekon ympärillä kuohunut kopiokeskustelu on tehnyt tekijänoikeuksista kuuman puheenaiheen. Jos siirtää sensaatiohakuiset otsikot syrjään, voidaan tapauksesta löytää myös yllättäviä yhteyksiä museomaailmaan.

Marimekko on suomalaisen muotoilun tunnetuimpia edustajia maailmalla. Viimeisen vuoden aikana Marimekko on ollut esillä varsin negatiivisessa valossa, kun aiemmin tekijänoikeuksien puolestapuhujana tunnettu designtalo on kerta toisensa jälkeen joutunut pyytämään anteeksi suunnittelijoidensa puolesta. Suoranaisen kopiokohuvyöryn aloitti uutinen siitä, että Kristina Isolan Metsänväki-kuosi olisi plagioitu ukrainalaisen itseoppineen kansantaiteilijan Maria Primatšenkon guassityöstä Rotta matkalla. Tapaus on mielenkiintoinen myös museologisessa mielessä, sillä plagioitu teos kuuluu Ukrainan dekoratiivisen kansantaiteen museon kokoelmiin^[1].

Taiteilija teoksen takana

Maria Primatšenko (1908–1997) on Ukrainan tunnetuimpia naivistitaiteilijoita. Palkitun taiteilijan töitä on esitelty ympäri maailmaa, erityisesti Euroopassa. Jopa Picasson on kerrottu ihastuneen Primatšenkon maalauksiin. Itseoppineen taiteilijan maalauksia hallitsevat voimakkaat värit, erilaiset kasviaiheet sekä satumaiset eläinhahmot. Primatšenko oli tuottelias taiteilija. Hän maalasi satoja teoksia, joita hän antoi mielellään myös ystävilleen lahjoiksi. Taiteilijan lähipiiriin kuuluneet ovat kuvailleet Primatšenkoa lämpimäksi ihmiseksi, joka eli taiteelle.^[2]

Primatšenkon teoksia löytyy erityisesti Ukrainan dekoratiivisen kansantaiteen museosta, jonka kokoelmiin myös plagioitu teos kuuluu. Omien sanojensa mukaan museolla on Ukrainan suurin Maria Primatšenkon taidetta esittelevä kokoelma. Kokoelmaan kuuluukin yli 600 teosta Primatšenkolta. Kiovassa sijaitsevan museon teoskokoelma koostuu yli 75 000 teoksesta. Teokset edustavat ukrainalaista kansantaidetta 1400-luvulta tähän päivään. Maalausten lisäksi kokoelmiin kuuluu muun muassa keramiikkaa ja kirjontatöitä sekä kattava kokoelma erilaisia puvusteita.^[3]

Metsänväkeä

Kristina Isola suunnitteli Metsänväki-kuosin Marimekolle vuonna 2007. Vuoden 2013 toukokuussa alkoi kiertää epäilyjä, että kuosi olisi kopio toisen taiteilijan työstä. Kuosien samankaltaisuuden huomasi nimettömänä pysyvä helsinkiläinen taiteenharrastaja, joka oli nähnyt Primatšenkon alkuperäisen maalauksen Ukrainan kansantaidetta esittelevässä kirjassa. Isolan Metsänväki-kangas muistuttaakin lähes yksi yhteen ukrainalaisen kansantaiteilijan teosta Rotta matkalla, jonka tämä maalasi vuonna 1963.^[4]

Primatšenkon guassityössä kuvapinnan täyttävät erikokoiset puut ja pensaat. Teosnimen mukaisesti puunrunkojen takana polkua tallustaa salaperäinen rottahahmo, joka vetää lapsosiaan perässään reessä. Isolan suunnittelemasta kuosista rottaperhe puuttuu, mutta muuten kuvitus on lähes täysin identtinen Primatšenkon maalauksen kanssa. Yhdennäköisyys kuvitusten välillä on niin ilmiselvää, ettei voida puhua enää viattomasta lainaamisesta tai sattumasta.

Kopion kulttuuri

Teknisen kehityksen luomat muutokset taiteen tekemisessä ovat muokanneet paitsi taiteen tekemisen tapoja myös sen sisältöä. Autenttisuus ja originaalisuus asettuvat uudella tavalla kyseenalaisiksi, sillä nykyculttuurissa kaikki on pohjimmiltaan toisesta lähteestä lainattua. Kaikki on jo tehty, nähty, kuultu ja kertaalleen kopioitu. Vaikka kopioiden ja jäljennösten määrä on lisääntynyt, ei originaalisuuden arvostus ole kadonnut. Suhteessa kopioon^[5] alkuperäinen teos määrittyy edelleen ensisijaiseksi.

Originaali on jotakin, joka oli olemassa ennen muita. Originaalisuus on aitoa luovuutta, jonka saavuttaakseen luova subjekti joutuu taistelemaan itsensä kanssa. Tämä ei kuitenkaan poissulje tarvetta etsiä inspiraatiota muista lähteistä. Inspiraation etsiminen ympäröivästä maailmasta on itseään uudistavan luovuuden edellytys, eikä siinä ole itsessään mitään pahaa. Toisinaan samankaltaisuus inspiraation lähteenä toimineen työn ja sen pohjalta syntyneen uuden teoksen välillä ylittää kuitenkin hyväksytyin rajan, jolloin voidaan puhua kopioimisesta tai suoranaisestä plagioinnista. Pelkkä yhdennäköisyys ei kuitenkaan vielä tee teoksesta plagiaattia. Raja itsenäisen teoksen ja kopion välillä onkin hyvin häilyvä, mikä asettaa kysymyksen tekijänoikeudesta ja taiteilijan luovasta vapaudesta kyseenalaiseksi. Edes Metsänväen kohdalla tekijänoikeudet eivät ole yksiselitteiset, sillä Suomessa ja Ukrainassa immateriaalioikeuksia koskeva lainsäädäntö sekä eettinen koodisto ovat hyvin erilaisia. En aio kuitenkaan pureutua tämän syvemmälle tekijänoikeuslain monimutkaisiin syövereihin. Sen sijaan haluan tarkastella tapausta optimistisin silmin. Ehkä tapauksesta voisi koitua jotain hyvääkin?

Uudelleen löydetty taiteilija

Teoksen liittäminen osaksi museon kokoelmaa luo sille uudenlaista merkitystä ja arvoa. Samoin tapahtuu kun kopio ja alkuperäinen teos asetetaan rinnakkain. Kopio rakentaa alkuperäiselle teokselle uuden merkityksen. Se liittää originaalin uuteen kontekstiin, jossa sitä tulkitaan eri tavoin kuin aikaisemmin. Kopio muokkaa täten myös tapaamme tulkita alkuperäistä teosta.^[6] Rotta matkalla -teoksen kohdalla keskeistä on sen merkityksellistäminen ja kiinnostavaksi tekeminen suomalaisuuden kontekstissa. Koska kuvion luoja pidettiin Isolaa, nähtiin kuosin edustavan ennen kaikkea suomalaisuutta: vihreät puut loivat kuvaa suomalaisesta metsämaisemasta. Kun plagiointi paljastui, ei kuvio yllättäen ollutkaan enää suomalaisille rakkaan metsän ilmentäjä vaan ukrainalaisen naivistitaiteilijan näkemys hänelle tutusta maisemasta. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt alkuperäisen teoksen arvon alenemista. Päinvastoin, se teki siitä entistä kiinnostavamman.

Idea originaalisuudesta ja autenttisuudesta syntyy kopioinnin kautta.^[7] Kopio vahvistaa alkuperäisen teoksen autenttisuutta ja täten sen arvoa ainutlaatuisena teoksena. Samoin on tapahtunut Primatšenkon Rotta matkalla -teokselle. Primatšenko on noussut kohun myötä koko maailman tietoisuuteen, tai ainakin kaikkien suomalaisten tietoisuuteen, kun aiemmin taiteilijasta ei tiedetty

täällä juuri mitään. Samalla kiinnostus Primatšenkon taidetta kohtaan on kasvanut silmänräpäyksessä.

Dekoratiivisen kansantaiteen museossa on iloittu Primatšenkon saamasta huomiosta. Syntynyt kohu on museolle tilaisuus tehdä Primatšenkon taidetta tunnetuksi. Museon johtaja Adriana Vjalets onkin ehdottanut Primatšenkon töiden kokoamista näyttelyksi ja näyttelyn tuomista Suomeen.^[8] Marimekon taiteellisen johtajan Minna Kemell-Kutvosen mukaan Marimekko haluaa ”kääntää ikävän tapauksen positiiviseksi yhteistyöksi”^[9] ja tukea taiteilijan töiden tuomista Suomeen esiteltäväksi. Jollekin museolle tämä voisi tarjota loistavan tilaisuuden luoda uudenlaista yhteistyötä ukrainalaisten kanssa ja avata samalla molempien maiden kulttuuria ja taidetta maailmalle.

Jää nähtäväksi, toteutuuko Primatšenkon töiden tuominen Suomeen. Joka tapauksessa voimme olla varmoja, etteivät Primatšenkon maalaukset varmastikaan jää museon varastoihin pölyttymään.

Metsänväki ja Rotta matkalla -kuvitusten samankaltaisuutta voi käydä tarkastelemassa muun muassa Helsingin Sanomien verkkosivuilla.

Kirjoittaja on taidehistorian 5. vuoden pääaineopiskelija, joka suorittaa tällä hetkellä museologian aineopintoja ja on kiinnostunut suomalaisesta muotoilusta sekä kopion tematiikasta.

1. Plagioitu teos on museon hallussa. Primatšenkon perilliset omistavat kuitenkin tekijänoikeudet taiteilijan luovaan tuotantoon.HS 4.6.2013. [↑](#)
2. The Day 18.11.2008. [↑](#)
3. http://www.mundm.kiev.ua/INDEX_EN.HTM.[↑](#)
4. HS 29.5.2013..[↑](#)
5. Käytän kopion käsitettä erittäin laajassa merkityksessä ilmentämään kaikenlaisia jäljentäviä ja toisintavia toimintoja. [↑](#)
6. Kt. esim. Lambert 1988..[↑](#)
7. Kt. esim. Schwartz 1998.. [↑](#)
8. The Day 10.6.2013. [↑](#)
9. HS 4.6.2013. [↑](#)

Lähteet:

- [Lambert, Susan 1988: *The Image Multiplied. Five centuries of printed reproductions of paintings and drawings.* London: Trefoil Publications.](#)
- [Schwartz, Hillel 1998: *The Culture of the Copy: Striking Likenesses, Unreasonable Facsimiles.* New York: Zone Books.](#)
- [Helsingin Sanomat 29.5.2013: ”Marimekon kangas on toisen teoksen kopio”, Kristiina Markkanen & Suvi Vihavainen.](#)

• [Helsingin Sanomat 4.6.2013: "Marimekko tarjoutui ostamaan kopioidun teoksen oikeudet"](#),
Petri Sajari & Pekka Hakala.

• [Ukrainan dekoratiivisen kansantaiteen museon kotisivut.](#)

• The Day 18.11.2008: ["Maria Prymachenko: 'Because I love people...'"](#), Masha Tomak.

• The Day 10.6.2013: ["On the requirements for holding an exhibition of Maria Prymachenko's works in Finland"](#), Ihor Samokysh.